

УДК 37(73.41)
DOI: 10.24144/2524-0609.2024.55.72-76

Палкуш Віталія Петрівна

аспірант

кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
vitaliya.palkush@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-8876-3576>

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ Ф.У.ПАРКЕРА В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анотація. Мета статті – розкрити особливості використання ідей альтернативної освіти, обґрунтованих Ф.У.Паркером, в сучасній американській школі. Методи дослідження – теоретичні (вивчення наукової літератури, аналіз, систематизація, порівняння, конкретизація, узагальнення інформації). Альтернативна освіта суттєво відрізняється від традиційної своїм змістом, формами і методами організації навчального процесу. Вона надає більшій свободи вчителям і учням, максимально враховує індивідуальні особливості і можливості дітей. В статті підкреслюється, що ідеї альтернативної освіти почали зароджуватися в світі дуже давно. Їх можна знайти в працях відомих вчених Стародавньої Греції (Анаксимен, Геракліт, Демокріт та ін.), епохи Відродження (Т.Мор, Ф.Рабле), в період Нового часу (ХУІІ – ХІХ ст.) (Я.Коменський, Д.Локк, Д.Дідро), модерної доби другої половини ХІХ століття (І.Гегель, Г.Спенсер, Р.Штайнер), «постмодернізму» (Р.Ашер, К.Торес, М.Розенау). В працях цих вчених та багатьох інших виражалися ідеї гуманізму, свободи, рівності, справедливості, унікальності кожної особистості і необхідності забезпечення індивідуального підходу до дітей. Особливо розвинена альтернативна освіта в США, де існує дуже багато навчальних програм і шкіл, які суттєво відрізняються від традиційних. Передумовою розвитку і становлення альтернативної освіти в США стала діяльність таких видатних учених, як Дж.Дьюї, Ф.Паркер, Дж.Каунтс, У.Кілпатрік, Х.Рагг, К.Уошберн та інші. Особливої уваги в плані розвитку альтернативної освіти заслуговує педагогічна спадщина Ф.У.Паркера (F.W. Parker) – видатного педагога-новатора, який рішуче виступав проти формалізму, бюрократизму традиційної освітньої системи. Виявлено, що сьогодні в США існують школи, які активно впроваджують ідеї альтернативної освіти Ф.У.Паркера (зв'язок навчання з життям, розвиток креативного мислення дітей, міждисциплінарність, різновікові класи та ін.).

Ключові слова: альтернативна освіта, вчитель, навчальний процес, США, традиційна освіта, учні, Ф.У.Паркер.

Постановка проблеми. В Україні впродовж останніх років простежуються тенденції гуманізації і демократизації освіти, які в значній мірі базуються на прогресивних ідеях альтернативної освіти. Це, зокрема, варіативність освіти, що дає можливість урізноманітнити форми і шляхи одержання освіти; відкритість освіти; плюралізм освіти, який передбачає її перебудову з уніфікованої системи в різноманітну за цілями і змістом, нетрадиційними педагогічними підходами системою; самостійність навчальних закладів у виборі шляхів організації освітнього процесу; право педагогів на формування і впровадження власного педагогічного стилю; право учнів добувати освіту за індивідуальними навчальними планами, на участь у шкільному самоврядуванні. Альтернативна освіта покликана забезпечити всебічний розвиток дитини, вона спрямована на максимальну персоналізацію навчання, створення сприятливого освітнього середовища [1 – 4].

Особливо актуальною стає альтернативна освіта на сучасному етапі, коли Україна перебуває в стані війни і використання традиційних форм і методів отримання освіти не завжди є можливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних зарубіжних дослідників, які мають значні здобутки у вивченні різних аспектів альтернативної освіти, варто назвати: Р.І.Морлі (R.E.Morley),

М.А.Рейвід (M.A.Raywid), С.Р.Аронсон (S.R.Aronson), С.Кадел (S.Kadel), Я.Нагата (Y.Nagata), Ч.Ланж (Ch.M.Lange), К.А.Лер (C.A.Lehr), В.Сміт (V.Smith), Д.Берк (D.Berk), В.Паррет (W.Parrett) та ін.

Що стосується України, то поки що немає підстав стверджувати про значне поширення тут альтернативної освіти, хоч окремі її ідеї знаходять відображення в деяких інноваційних навчальних закладах, зокрема, авторських школах. Теоретичні аспекти альтернативної освіти досліджуються вітчизняними вченими. Наприклад, викликають інтерес праці І.Баталії з історії розвитку альтернативної освіти. Дослідниця І.Ветрова зосереджує увагу на питаннях розвитку альтернативної освіти в США. В.Паламарчук вивчає дидактичні аспекти альтернативної освіти. І.Мартинчук, Н.Побірченко, О.Сухолинська аналізують діяльність авторських шкіл, які використовують деякі ідеї альтернативної освіти.

Слід відзначити, що в історії розвитку альтернативної освіти недостатньо дослідженими залишаються положення, обґрунтовані відомим американським ученим ХІХ століття **Ф. У. Паркером (Francis Wayland Parker, 1837-1902).**

Мета статті – розкрити особливості використання ідей альтернативної освіти, обґрунтованих Ф.У.Паркером, в сучасній американській школі.

Методи дослідження – теоретичні (вивчення наукової літератури, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення інформації).

Виклад основного матеріалу. В сучасній Америці існує низка шкіл, які носять ім'я Ф.У.Паркера і будують освітній процес на основі його педагогічних ідей. Це, зокрема, приватна школа в м. Чикаго, Іллінойс; приватна школа Ф.У.Паркера в м.Сан Дієго, Каліфорнія; публічна чартерна школа в м.Деванс, Массачусетс; початкова публічна школа у м.Рочестер, Нью Йорк; публічна школа Ф.У.Паркера в м.Індіанapolis, Індіана; публічна початкова школа в м.Квінсі, Массачусетс та інші. Всі згадані школи не просто мають ім'я знаменитого педагога, але й намагаються дотримуватися основних положень його філософії освіти, проголошуючи себе спадкоємцями американської прогресивної педагогіки. Хоч, звичайно ж, варто мати на увазі, що порівнювати ці школи не зовсім коректно в силу того, що дві з них належать до сектора престижних приватних шкіл з високою оплатою за освіту (річна плата за навчання в школі в Сан-Дієго в середньому становить понад 60 тисяч доларів у рік), а інші паркерівські школи належать до сектора безкоштовного публічного навчання. Таким чином, очевидно, що методи викладання, розроблені педагогом більше століття назад, сьогодні знаходять застосування в школах зовсім різного рівня – від елітних до загальнодоступних публічних шкіл. Відзначимо, що потрапити в приватні школи Паркера в Чикаго й Сан Дієго мають можливість і діти з небагатих родин. Намагаючись дотримуватися паркерівського положення, що в кожному класі школи повинні бути учні з різних соціальних верств населення, вищезгадані приватні школи пропонують дітям з родин зі скромним рівнем статку можливість одержати стипендію й учитися безкоштовно. Так, у паркерівській школі в Сан Дієго близько 30 відсотків учнів навчаються на основі отриманих грантів.

Незалежною приватною школою Ф.У.Паркера в Сан Дієго видається спеціальний журнал, що виходить три рази в рік і висвітлює різні аспекти шкільного життя, коментуючи їх на основі паркерівського підходу до освіти. Вважаємо за доцільне більше докладно зупинитися на матеріалах, які публікуються в цьому журналі, тому що вони служать наочним свідченням того, як педагогічні ідеї вченого реалізуються в рамках сьогоденного освітнього процесу. Відзначимо, що паркерівська філософія служить живим камертоном для побудови освітньої політики школи.

Так, наприклад, назва й зміст описаного в номері журналу зима - весна 2017 року нового курсу з конструювання за назвою «Think, Tinker, Make» (Думай, паяй, роби) звучить у дусі паркерівських ідей стосовно наявності і у важливості взаємозв'язку між думкою (розумовою активністю) і її практичною реалізацією. На наш погляд, цей курс представляє наочний приклад того, як сучасний курс в сьогоденній американській школі буквально пронизаний паркерівською філософією й майже повністю побудований на методах викладання, запропонованих вченим. Сама назва курсу вказує на тісний зв'язок між теоретичним знанням і його практичним застосуванням. Вчителі, які викладають цей курс, вважають, що в сучасному світі дуже важливо розвивати конструкторське мислення школярів

на базі сформованих у них технічних знань. Переконаність учителів у тому, що школа повинна вводити нові курси, відгукуючись на запити часу, перегукується з паркерівськими уявленнями про те, яким повинне бути наповнення шкільної програми. Реалізація конструкторського задуму дозволяє учням пройти поетапно весь процес від задуму й креслення до втілення, тестування й доробки [5].

Вчителі сучасної американської школи підтримують міждисциплінарність, на важливість якої вказував Ф.У.Паркер. Здатність мислити, як конструктор не обмежується технічною сферою, а затребувана фактично скрізь – при створенні твору мистецтва, проведенні історичного дослідження. Тому кожний учитель не повинен обмежуватися рамками свого предмета, а думати про те, як уміння і навички, отримані на його уроках, учні зможуть використати й в інших сферах [6].

На думку педагогів зі школи Паркера, незважаючи на те, що сьогодні багато говориться про те, що школа ХХІ століття передбачає розвиток у дітей креативного мислення й уміння самостійно вирішувати реально існуючі проблеми, далеко не завжди ясно, як це здійснити на практиці. Конструкторське мислення (design thinking), що розвивається в рамках вищезгаданого курсу, саме і є та навичка, що виявляється досить затребуваною скрізь, включаючи життя за межами стін школи. До того ж заняття в рамках курсу «Думай, паяй, роби» проводяться не у звичайному класі, а в спеціальній шкільній лабораторії, оснащеної, наприклад, 3-D принтерами й устаткуванням для лазерного гравірування, що також відповідає паркерівській установці частіше виводити дитину за межі звичних класів. У вільному доступі учнів коробки з різними сучасними інструментами, проводка, картон, папір тощо.

Навіть напис у лабораторії «Keep calm and create» (Не шуми, а твори) зроблено згідно з паркерівською вказівкою про те, на підставі якої мотивації варто підтримувати дисципліну в школі: шуміти не слід не через існуючі строгі правила й директиви, а через розуміння того, що ти можеш перешкодити іншим думати і займатися справою. Варто звернути увагу на сам незаборонний характер цього дисциплінарного напису у порівнянні із, наприклад, звичним для нас категоричним застереженням «Не шуміти!».

Курс «Думай, паяй, роби» розділений на кілька блоків. Перший - «Конструювання: наука, математика, інжиніринг і технологія» (Design in STEM: science, technology, engineering and mathematics). У рамках цього розділу учням зазвичай дається загальна тема, наприклад, «поле», «швидкість», «балансування» і пропонується виготовити якийсь об'єкт на цю тему з підручних матеріалів, які перебувають у вільному доступі в лабораторії. На цьому етапі від учнів також очікується, що вони напишуть короткий лабораторний звіт про хід своєї роботи. Слід звернути увагу на те, що дітям не даються ніякі «готові» інструкції відносно того, як і що вони повинні сконструювати, хоч необхідну консультацію вони можуть отримати.

Другий блок курсу називається «Конструювання в гуманітарній сфері» (Design in Humanities). Учням пропонують самостійно вибрати який-небудь культурно значимий об'єкт, пов'язаний з регіоном або культурою. Відповідну інформацію про це вони одержали на

уроках історії. Учні проводять дослідження й пишуть есе, у якому обґрунтовують свій вибір, потім за допомогою програми для проектування й моделювання вони створюють віртуальну модель обраного ними об'єкта.

Варто звернути увагу на те, як вдало реалізується паркерівська вимога міждисциплінарного взаємозв'язку. Знання, отримані на уроках історії, інтегруються в технічний по своїй суті курс. Цей міждисциплінарний зв'язок, побудований згідно паркерівської філософії освіти, актуальний у світлі сучасної установки науки на зближення гуманітарних і технічних галузей знання. Не випадково одним з поширених напрямків сучасних наук гуманітарного блоку є «digital humanities» (гуманітарні науки в цифровому просторі).

Третя частина курсу називається «Проект душі» (Passion project). Тут учням надається повна свобода у виборі теми проекту і його реалізації в лабораторії. У цій частині курсу на перший план виступає свобода вибору дитини. Важливо, що в рамках цього блоку учні оволодівають не тільки безпосередніми навичками конструювання, але розвивають здатність приймати самостійне рішення й вибирати спосіб його втілення. Відзначимо, що устаткування лабораторії не обмежує фантазію дітей, не схильних займатися технікою. Тут є, наприклад, і програмувальна вишивальна машинка, і музичні установки, за допомогою яких можна створити власну музику.

Але в сучасних паркерівських школах пильна увага надається не тільки інтелектуальному розвитку дітей, але й вихованню в них почуття соціального взаємозв'язку. Дотримуючись ритуалу, установленому ще самим Ф. У. Паркером, щопонеділка ранком учні перших чотирьох класів збираються на ритуальне підняття прапора. На цих загальних зборах іменинників вітають із днем народження, анонсують заходи й повідомляють результати їхнього проведення й, звичайно ж, хором вимовляють слова поширених лозунгів етичного кодексу школи: «Завжди намагатися зробити все якнайкраще», «поважати людей і їхню власність», «говорити правду», «інвестувати в майбутнє», «цінувати шкільні правила, її спадщину й пам'ятати про особисту відповідальність кожного», «збагачувати світ для загального блага». У часи Ф. У. Паркера спільне повторення правил цього кодексу школи було покликано позитивно вплинути на поведінку проблемних учнів. Зараз же положення кодексу постійно повторюються не тільки як данина шкільній традиції й самому Ф. У. Паркеру, але й можливість відчувати єднання з іншими на основі загальних морально-етичних принципів. Установа на створення згуртованого колективу продовжує підтримуватися й понині. До речі, сучасні паркерівські школи намагаються максимально підтримувати зв'язок як з батьками учнів (здаємо тут відоме паркерівське положення, що навчання і виховання дитини не повинне поділятися на дві незв'язані частини – шкільне й домашнє позашкільне), так і з колишніми випускниками школи. Розвиток духу спільності, згуртованості і єднання продовжує бути значимим для сучасних шкіл Ф. У. Паркера.

Сучасні паркерівські школи зберігають вірність і установці на включення в програму великої кількості арт-класів. Наприклад, протягом всього періоду

перебування в школі Сан Дієго (від дитячого садка до випускного класу) учні активно залучені у творчий процес. Тут на вибір учнів пропонується дуже широкий спектр творчих занять – від традиційного малювання до моделювання одягу й виготовлення бронзових скульптур [7].

Але не тільки в дорогих приватних паркерівських школах активно застосовуються методи педагога. Наприклад, досвід Ф.У.Паркера використовується у викладанні предметів в загальнодоступній публічній чартерній школі в Девенсі. Чартерні школи займають особливе місце в системі середньої освіти і є однією з основних форм сучасного альтернативного навчання в США. Соціальна місія й широкий спектр освітніх підходів істотно відрізняють чартерні школи від традиційних шкіл. Школою видається журнал «Паркер Вей (Шляхом Паркера)» (The Parker Way). Школа орієнтована не тільки на паркерівський підхід до навчання дітей, але й продовжує традиції Ф.У.Паркера у сфері підготовки педагогічних кадрів, в основі яких лежить переконання педагога в тому, що талановитий учитель ніколи не припиняє вчитися сам. У весняному випуску вищезгаданого журналу в 2016 році опубліковані матеріали під назвою «Teachers as Learners» (Учителі як учні). У школі діє програма з підготовки вчителів (The New Teachers Collaborative), здійснюється співробітництво з іншими школами, що дотримуються принципів прогресивної демократичної освіти. У рамках цієї програми в школі щорічно проходять професійну перепідготовку близько десяти вчителів, які освоюють нові методи викладання, засновані на паркерівському принципі «learn by doing» (навчання через діяльність). Учасники програми, до кожного з яких прикріплюється наставник, залучені в спільне викладання й групові обговорення педагогічних кейсів. Таким чином, у рамках цієї програми підвищення кваліфікації педагога активно вчать один в одного, засвоюють кращий досвід. Професійна саморефлексія, прагнення до професійного росту й корпоративної солідарності – це паркерівські педагогічні цінності, на основі яких будується програма.

У паркерівських школах тривають і експерименти з навчання в одному класі учнів різних вікових груп, що, на думку самого Ф.У. Паркера, сприяє толерантному відношенню дітей один до одного, розвиває розуміння різноманітності навколишніх людей і прагнення допомагати ближньому. Один з таких експериментів описаний у статті С. Міллера «Різнорічковий клас: погляд зсередини» від 29 травня 2017 року в газеті Антлантік Дейлі. Практика розміщення дітей з різних класів початкової школи була досить популярна в Америці в 1990 роки. Але в епоху 2000-х із введенням більше стандартизованих тестів вона стала менш розповсюдженою. Однак і зараз можна знайти змішані різнорічкові класи в початковій школі в деяких американських навчальних закладах, що працюють за нетрадиційними методиками. Але для старших класів подібний експеримент не типовий. Проте у паркерівській школі в Девенсі це практикується, і в одному класі можна побачити учнів з 7, 10 і 11 класів (усього в типовій американській публічній школі 12 рівнів (класів)).

Багато вчителів паркерівської школи в Девенсі переконані, що чіткий розподіл дітей на класи за віком

протиприродний й суперечить тому, як діти взаємодіють у реальному житті. У їхніх доказах явно простежуються ідеї Ф.У.Паркера стосовно того, що організація шкільного навчання повинна бути максимально наближена до природних позашкільних умов дитячого життя. Учителі зі школи Деванса відзначають, що у звичайному житті, наприклад, у спортивних командах діти активно взаємодіють не тільки з однолітками, але і з дітьми іншого віку. Поміщаючи в один клас дітей за принципом віку, ми не беремо до уваги того, що інтелектуальний і емоційний розвиток і освітні потреби одновікових дітей можуть варіюватися досить відчутно. Педагоги з паркерівської школи впевнені, що взаємодія молодших і старших дітей у рамках навчального процесу розвиває навички колективної роботи, відповідальність за себе й інших, здатність виступати як лідер. На думку вчителів, не варто боятися, що для більше старших учнів спільний урок виявиться занадто простим, бо навіть одне й те ж саме завдання можна попросити учнів вирішити різними способами, що відповідають їхньому віковому рівню розвитку. Проте на сьогоднішній день питання про різновікові класи залишається дискусійним, поки що бракує вагомих

досліджень, результати яких могли б однозначно підтвердити або заперечити доцільність навчання дітей у різновікових класах.

Висновки. Аналізуючи досвід застосування паркерівських методів у різних за своїм статусом навчальних закладах сучасної Америки, бачимо, що, як в елітній приватній школі, так і в публічній школі з більшою кількістю дітей з неблагополучного середовища, педагогічні ідеї Ф. У. Паркера стосовно альтернативної освіти можуть бути ефективно використані для рішення різних освітніх завдань. Сам факт, що положення, обґрунтовані вченим, працюють у настільки різнозбірних контекстах, свідчить про універсальний характер паркерівської педагогіки. Незважаючи на те, що багато в чому його ідеї були продуктом свого часу й орієнтувалися на вирішення проблем, що стояли перед освітою кінця XIX століття, деякі педагогічні ідеї Ф.У.Паркера можуть успішно застосовуватися для вирішення сучасних освітніх завдань. Подальшого дослідження вимагають питання, як визначні здобутки минулого, зокрема, ідеї альтернативної освіти Ф.У.Паркера, можуть бути ефективно використані у сучасному вітчизняному освітньому просторі.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Raywid M.A. Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*. 2004. № 52(1). P.26–31.
2. Young T. Public alternative education. New York: Teachers College Press. 1990. 132 p.
3. Settles D., Orwick B. Alternative education: past, present and next steps. Kentucky: Center for School Safety, Clearinghouse, 2013. 118 p.
4. Kleiner B., Porch R., Farris E. Public alternative schools and programs for students at risk of education failure. Washington DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics. 2004. 127 p.
5. Parker F.W. Talks on pedagogics: an outline of the theory of concentration. New York: E.L.Kellogg and Company, 1894. 491 p.
6. Parker F.W. The practical teacher. New York: E.L.Kellogg and Company, 1886. 197 p.
7. Braun M., Korzenik D. Art making and education. Chicago: University of Illinois Press, 2003. 208 p.

References

1. Raywid, M.A. (2004). Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*, 52 (1), 26–31.
2. Young, T. (1990). *Public alternative education*. Teachers College Press.
3. Settles, D. & Orwick, B. (2013). *Alternative education: past, present and next steps*. Center for School Safety, Clearinghouse.
4. Kleiner, B., Porch, R., & Farris, E. (2004). *Public alternative schools and programs for students at risk of education failure*. National Center for Education Statistics.
5. Parker, F.W. (1894). *Talks on pedagogics: an outline of the theory of concentration*. E.L.Kellogg and Company.
6. Parker, F.W. (1886). *The practical teacher*. E.L.Kellogg and Company.
7. Braun, M., & Korzenik, D. (2003). *Art making and education*. University of Illinois Press.

Статус статті: Отримано: 02.09.2024 Прийнято: 11.10.2024 Опубліковано: 28.10.2024

Palkush Vitaliya

PhD Student

Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

IMPLEMENTATION OF THE IDEAS OF ALTERNATIVE EDUCATION OF F.U.PARKER IN THE MODERN AMERICAN SCHOOL

Abstract. The article's purpose is to reveal the peculiarities of using F.U.Parker's ideas of alternative education in a modern American school. Research methods: theoretical – study of scientific literature, analysis, systematization,

comparison, concretization, information generalization. Alternative education differs significantly from traditional education in its content, forms and methods of educational process organizing. It gives greater freedom to teachers and students, takes into account the individual characteristics and capabilities of children as much as possible. The article emphasizes that the ideas of alternative education emerged a long time ago. They can be found in the works of famous scientists of Ancient Greece (Anaximenes, Heraclitus, Democritus, etc.), the Renaissance (T.More, F.Rabelais), in the period of the New Age (XII-XIX centuries) (Y.Komensky, D. Locke, D.Diderot), the modern era of the second half of the 19th century (I.Hegel, H.Spencer, R.Steiner), "postmodernism" (R.Usher, K.Torres, M.Rosenau). The scientists' works expressed the ideas of humanism, freedom, equality, justice, the uniqueness of each individual and the need to ensure an individual approach to children. Alternative education is developed in the USA, which numerous educational programs and schools that differ significantly from traditional ones. The activities of J.Dewey, F.Parker, J.Counts, W.Kilpatrick, H.Rugg, K.Washburn and others became a prerequisite for the development and establishment of alternative education in the USA. The pedagogical legacy of F.W.Parker deserves special attention, who, having started the fight against formalism in education, set before the school the task of harmonizing the content of educational subjects with their vital importance for students. It was found that today in the USA there are schools that actively implement the ideas of alternative education of F.U.Parker (the connection of learning with life, the development of children's creative thinking, interdisciplinarity, classes of different ages, etc.).

Keywords: alternative education, teacher, educational process, the USA, traditional education, students, F.U.Parker.